

מיומנות מס. 1

קריאה מדויקת מוטעמת ומונגגת

"הני תרי מקרי דרדקי חד גריס ולא דייק וחד דייק ולא גריס ...רב דימי מנהרדעא
אמר: מותבינן דדייק ולא גריס, שבשתא – כיון דעל על.."

(תרגום: שני מלמדי תינוקות - אחד מרבה בגירסת הלימוד ואינו מדויק בה, ואחד מדויק בגירסתו אך אינו מרבה בה...רב דימי מנהרדעא אמר - מושיבים את המלמד שמדייק בגרסא שהרי שיבוש - כיוון שמשתרש קשה להוציאו)
(בבלי, בבא בתרא כא.)

הקדמה

מסורת ישראל היא ללמד את הילדים לקרוא בתורה בצורה מדויקת.
אינה דומה הקריאה בתורה לאף קריאה אחרת, שהרי לכל אות ותג שבתורה יש משמעות. חכמי ישראל הקדמונים נקראו "סופרים" - שהיו סופרים ומדקדקים בכל אות שבתורה - איזו יתרה ואיזו חסרה. את מפעלם המשיכו "חכמי המסורה" אשר דקדקו בהעברת מסורת הכתיבה והקריאה של כל מילה ואות - כיצד הן נהגות, צורות כתיבה מיוחדות וכדו'.
הדיוק בקריאה מתחיל בהקניית הגירסה בגיל צעיר, ומי שמרגיל את התלמידים בכך הם המורים בבתי הספר. הקריאה בתורה היא מצוה שבציבור, והחל מגיל החיוב במצוות נדרש כל יהודי מישראל לקרוא בפסוקים ובסידור, ביחיד ובפומבי.
ההרגל נרכש על ידי קריאה נכונה מתוך הספר, בצורה עקבית, ומתוך תשומת לב. התפתחות הקריאה המדויקת נעשית במקביל להתפתחות הבנת הנקרא. הקורא המתחיל אינו מסוגל לפסק ולקרוא באינטונציה מתאימה. מי שמרגיל בקריאה הנכונה הוא המורה – בקריאתו שלו (שאחריה חוזרים הילדים), בהפניית תשומת לב לדיוק בניקוד או לצורות מיוחדות, וכן במתן משוב לקריאת התלמידים.
קריאה מדויקת הכרחית להבנה, במיוחד בלימוד התורה בגלל שפת התורה הייחודית, אשר שונה לא פעם בצורתה, הטייתיה ומשמעויותיה משפת היום-יום. קורא יעיל, המפיק משמעות מן הנקרא, מסוגל לפסק את הנקרא ולקרא באינטונציה מתאימה.

הקריאה הנכונה:

א. ברמת המילה:

- דיוק בעיצורים ובתנועות; הטעמה - מלעיל/ מלרע; מפיק
- הכרת אותיות שימוש - ו"ו היפוך, ו"ו חיבור
- ה"א השאלה/ ה"א המגמה

ב. ברמת הפסוק:

- **פיסוק על-פי הטעמים המפסיקים העיקריים**
- **הנגנה-אינטונציה**

הדיוק

החל מראשית הלימוד בכיתה א המורה הוא שקורא את הפסוקים בצורה מדויקת, והתלמידים חוזרים אחריו. יש להתמיד בהרגל זה בכל הכיתות.

בכיתה ב מצופה מן התלמיד להתחיל לדייק בעצמו בקריאת מילים פשוטות מתוך הפסוק, תוך התייחסות לעיצורים ולתנועות. המורה יוכל לשתף את התלמידים בקריאת חלקים פשוטים בתוך הפסוקים.

לדוגמה – בראשית פרק מ: המורה משתף את התלמידים בקריאת חלקי הפסוקים הקלים יותר:

"וַיֵּתֶן אֹתָם בְּמִשְׁמֶר", "וְכֹס פְּרֻעָה בְּיָדִי וְאַקַּח אֶת הָעֲנָבִים"

ואילו את הצורות המיוחדות יותר בפרק המורה יקרא בעצמו: "יִשָּׂא פְּרֻעָה אֶת רֹאשׁוֹ וְהִשִּׁיבָהּ עַל בִּגְדָהּ", "כִּי גָנַב גִּנְבֹּתִי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים".

ניתן לעשות זאת בכל פרק שהמורה יבחר.

ישנם מקומות שההטעמה משנה את משמעות המילה. המורה יבחר מקומות כאלו על מנת להסב את תשומת לב התלמידים לצורך לדייק בהטעמת המילה.

דוגמה

בראשית טו - יא

"וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אֲבָרִם"

(מלשון נשב, כמו רוח מנשבת, "משיב הרוח")

לעומת - בראשית כ פסוק יד

"וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֶאֱן וּבָקָר וְעֶבְדִּים וַיִּשְׁפָּחֵת וַיֵּתֶן לְאַבְרָהָם וַיֵּשֶׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ"

(מלשון שוב = להשיב, להחזיר)

הפיסוק

תלמידים הקוראים בקביעות בטעמי המקרא מורגלים בפיסוק על פי הטעמים. גם בקריאה רגילה, על התלמידים להכיר ולהשתמש בטעמים המפסיקים המרכזיים: סוף פסוק ואתנחתא.

דוגמא לחלוקה לפי אתנחתא וסוף פסוק:

י וַיִּגְדֵּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הַלֹּחֶף וַיִּגְדֵּל עַד כִּי גָדַל מְאֹד: יד וַיְהִי לוֹ מִקְנֶה צֶאֱן וּמִקְנֶה בָקָר וְעֶבְדָּה רַבָּה |

וַיִּקְנְאוּ אוֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים: | (בראשית כו, יג)

המורה יבקש מהתלמיד לקרוא ולשהות לאחר אתנחתא וסוף פסוק.

ההנגנה

הנגנה (אינטונציה) נכונה של מילים (בנימה של תמיהה, תוכחה וכדו') תורמת להבנת הפסוקים ומוסיפה להם פן חווייתי. ככלל, איננו מצפים מתלמידים בכיתות הצעירות להגיע בכוחות עצמם להנגנה נכונה של פסוקים, אלא המורה הוא שקורא בצורה מונגנת והתלמידים מתרגלים לסגנון זה. בפסוקים בהם ההנגנה בולטת המורה ישתף את התלמידים בקריאת הפסוקים בהנגנה.

לדוגמה- בראשית יט, ט

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו:

אֵיךְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ?

וַיֹּאמֶר: הִנֵּה בְּאַהֲלִי.

המורה יקרא את הפסוק במנגינה של שאלה ותשובה ואח"כ יבקש מהתלמידים לקרוא מהחומש במנגינה דומה.

אפשר להציע לקרוא את הפסוקים עם חלוקת תפקידים לקוראים השונים.

בכיתות ה-ו יוכל המורה לתת לתלמידים להתנסות עצמאית בהנגנה במקומות בהם הפסוק מובן וההנגנה מובהקת. לדוגמא:

(כח) וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאֲתוֹן וַתֹּאמֶר לְבָלָעַם:

מָה עָשִׂיתִי לָךְ כִּי הִבִּיתִנִּי זֶה שְׁלֹשׁ רָגְלִים?

(כט) וַיֹּאמֶר בְּלָעַם לְאֲתוֹן:

כִּי הִתְעַלְלָתְ בִּי לֹא יֵשׁ חֶרֶב בְּיָדִי כִּי עָתָה הִרְגָתִיךָ!

(ל) וַתֹּאמֶר הָאֲתוֹן אֶל בְּלָעַם:

הֲלוֹא אָנֹכִי אֲתִנֶּךָ אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה!

הַהִסָּפֵן הִסָּפְנִתִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֵּן?

וַיֹּאמֶר: לֹא. (במדבר כ"ב)

המורה יבקש מהתלמידים לקרוא לבדם את הפסוקים לפני הקריאה הכללית בכיתה ולחשוב כיצד יקראו את הפסוקים בהנגנה נכונה (שאלה, תשובה).

הכרת אותיות השימוש

מצופה מן התלמיד להכיר את:

וי"ו היפוך (נקראת בפתח).

"וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַחֵוָה וַיִּמְצָא בְּשָׁנָה הַחֵוָה מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ ה'": (בראשית פרק כו)

לעומת-

ו"ו החיבור (נקראת בשווא):

"וַיִּנָּאֲסֹפוּ שְׁמָה כָּל הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּהְיוּ חֹשְׁקֵי אֶת הַצֵּאֵן וַיְהִיבוּ אֶת הָאֶבֶן עַל פִּי הַבָּאָר לְמַקְמָהּ": (בראשית פרק כ"ט)

(אין צורך להרחיב עם התלמידים בהסבר המושג וי"ו ההיפוך, משום שהתלמידים מבינים גם כך שמדובר על העבר ודווקא ההסבר יכול לבלבל אותם.. יש להקפיד על קריאתה הנכונה של האות וי"ו המנוקדת בפתח. זוהי הצורה שבה התורה מספרת על הדברים שהיו)

דוגמה - הבדלי ניקוד וי"ו החיבור וי"ו ההיפוך באותו הפסוק:

כא וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נֹטֶה יָדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֵּםֶשׁ חֹשֶׁךְ: וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ אַפְלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים

(ברמת הקריאה - המורה יתן ביטוי להבדלי הניקוד בקריאה נכונה. אין צורך להסביר לתלמידים את ההבדל הדקדוקי בין האותיות)

ה"א השאלה:

"וַיֹּאמֶר לָהֶם ה' יִדְעֶתֶם אֶת לִבְנֵי בְּנֵי נַחֲוֹר וַיֹּאמְרוּ יִדְעֵנוּ":

"וַיֹּאמֶר לָהֶם ה' שְׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם וַהֲנֵה רָחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֵּאֵן" (בראשית פרק כ"ט)

ה"א המגמה:

וַיֵּצְאוּ לְלֶכֶת אֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן

וַיְהִי רָעַב בָּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיִם לְגֹר שָׁם (בראשית פרק י"ב)

כ"ף הדמיון:

דיוק בקריאתה. דוגמה - 3 צורות ניקוד שונות בפסוק אחד:

"כְּנָחֳלִים נִשְׁוִי כְּגִנְתַּי עָלַי נָהָר כְּאֶהָלִים נָטַע ה' כְּאֶרְזִים עָלַי מִיָּם" (במדבר כ"ו, ו)